

júcim neobmedzený vzduch, a embryológiou založenou na predpoklade, že život vzniká z tepla a na svoje ochladenie a prežitie tiež potrebuje vzduch.

Pomerne rozsiahla deviatá kapitola berie do úvahy Aristotelove referáty, ktoré boli na základe zvolenej metodiky odsunuté na druhú koľaj. Autor ich na konci svojej knihy preberá nie ako hlavný prameň skúmania Filolaových názorov, ale naopak, interpretuje Aristotelove svedectvá vo svetle výsledkov výskumu prezentovaného v hlavnej časti práce.

Na záver tohto stručného obsahového prehľadu s potešením konštatujem, že publikácia Antonína Šímu je ukázkou toho, ako z nevelkého počtu útržkov dobových informácií možno vytvoriť zmysluplný výklad náuky dávneho autora, ktorého dielo sa nám nezachovalo. Obdivuhodné je najmä to, že Šíma sa pri tomto výklade odmieta opierať o nepodložené dohady, ale postupuje cestou dôkladného triedenia prameňov a rigorózneho textovej analýzy.

Jaroslav Cepko

Jaroslav Cepko
Katedra filozofie FF UMB
Tajovského 40
974 01 Banská Bystrica
Slovak Republic
e-mail: jaroslav.cepko@umb.sk

PETER ŠAJDA:

**Buberov spor s Kierkegaardom:
O vzťahu náboženstva k etike a politike**

Bratislava: Kalligram 2013, 222 s.

Buberov vzťah ku Kierkegaardovi je obzvlášť zaujímavý svojou ambivalentnosťou. Na jednej strane Buber vyzdvihuje Kierkegaardov dôraz na osobu, v ktorom vidí významný prínos k vybudovaniu svojej vlastnej dialogickej filozofie, no na strane druhej ho obviňuje z akozmizmu (absencie bytostnej intersubjektivity), ktorý vníma ako zásadne protirečiaci dialogickému mysleniu. A práve tento ambivalentný vzťah Bubera ku Kierkegaardovi si zaumienil podrobne preskúmať slovenský autor Peter Šajda vo svojej monografii. Šajda vo svojej prvej knihe zúročil dlhoročné štúdium korpusu diel obidvoch mysliteľov, pričom čiastkové výsledky tohto štúdia zamerané na Buberovu kritickú recepciu Kierkegarda priebežne publikoval v článkoch doma i v zahraničí.¹ A závery týchto

¹ ŠAJDA, P. (2011): Martin Buber: „No-One Can so Refute Kierkegaard as Kierkegaard Himself“. In: Stewart, J. (ed.): *Kierkegaard and Existentialism (Kierkegaard Research: Sources, Reception and*

štúdií sa napokon premietli i do jeho monografie.

Ústrednou témou Šajdovej knihy je Buberovo vyrovnávanie sa s Kierkegaardovým i vlastným akozmizmom. Hneď na úvod si treba uvedomiť, že to nie je kniha v prvom rade o Kierkegaardovi, ale o Buberovi a jeho myšlienkovom vývoji – Kierkegaardu sa kniha týka iba nepriamo, je tu totiž vnímaný len cez Buberovu optiku. To však neznamená, že by pre nadšeného kierkegaardovca nebola zaujímavá, práve naopak: kniha je historickým svedectvom toho, ako Kierkegaardova existenciálna filozofia stála pri zrode dialectickej filozofie.

Z hľadiska štruktúry kniha pozostáva z piatich hlavných kapitol a záveru, pričom 1. kapitola je vskutku obširným úvodom. Za záverom ešte okrem rozsiahlej bibliografie a menného registra nasleduje dôležitá príloha s kompletným prehľadom citácií a parafráz Kierkegaardových myšlienok v nemeckých vydaniach Buberových spisov, ktoré autor ponecháva kvôli autenticite textu v pôvodnej nemčine. Užitočnosť tejto prílohy je však pre slovenského čitateľa čiastočne limitovaná, keďže chýba preklad týchto referenčných citátov a parafráz.

Úvodná kapitola vymedzuje cieľ a metodológiu práce. Hneď na začiatku autor knihy zdôrazňuje, že jeho zámerom nie je napísať komparatívnu štúdiu, ktorá by zmapovala príbuznosti a odlišnosti týchto dvoch mysliteľov. Jeho cieľ je možno o čosi skromnejší: „skúmať Buberovo postupné objavovanie a vyrovnávanie sa s Kierkegaardovým ideovým dedičstvom a výsledkom bude príbeh Buberovho myslenia videný cez jeho reflexiu Kierkegaardovej filozofie“ (s. 13-14). Teda zámerom Petra Šajdu nie je komparácia týchto veľkých mysliteľov, ale detailný opis histórie jedného filozofického sporu či, presnejšie, príbehu filozofického vyrovnávania sa Bubera s Kierkegaardovým myšlienkovým odkazom. Konfrontácia týchto dvoch autorov je tak vskutku asymetrická, jednostranná – Kierkegaard v tomto spore, obrazne povedané, mlčí (až je otázne, či výraz „spor“ v názve knihy nie je tak trochu zavádzajúci). Preto tu čitateľ nenájde pomyselné Kierkegaardove odpovede na Buberove námietky proti jeho mysleniu – na rozdiel od podaktorých komentátorov, ktorí v komparatívnych štúdiách, „konštruujú reverznú kritiku Bubera z perspektívy Kierkegaardovej filozofie“ (s. 15). V každom prípade kniha je plná užitočných informácií a v tomto zmysle je viac rekonštrukčná než konštrukčná. Šajdova kniha totiž nie je pokusom o vlastnú, originálnu interpretáciu myšlienok hlavných protagonistov, ale o čo najvernejšiu historickú deskripciu vývoja Buberovej filozofickej recepcie Kierkegaardovho diela. A tomuto cieľu zodpovedá aj zvolená metodológia práce. Sám autor hovorí, že v knihe sa opiera o „metódu skúmania prameňov (*Quellenforschung*), ktorej cieľom je

Resources, vol. 9), Aldershot: Ashgate, 33-61; ŠAJDA, P. (2012): A Jewish, a Catholic and a Neo-Marxist Critique of Kierkegaard's Philosophy of Religion. In: Schulz, H. – Stewart, J. – Verstrynge, K. (eds.): *Kierkegaard Studies Yearbook 2012*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 303-321; ŠAJDA, P. (2010): Problém náboženského akozmizmu: Buberova filozoficko-politická kritika Kierkegaardu. In: Muránsky, M. et al.: *Náboženstvo a nihilizmus*. Bratislava: Filozofický ústav SAV, 2010, 44-57; ŠAJDA, P. (2013): Kierkegaardov príspevok k Buberovej filozofii židovstva, teórii vlastenectva a teórii politických skupín. In: *Filozofia*, 68 (1), 5-16; ŠAJDA, P. (2003): Náčrt kritiky Kierkegaardovho konceptu lásky v diele M. Bubera, T. W. Adorna a K. E. Løgstrupa. In: *Filozofia*, 58 (7), 484-493.

ponúknuť čo najpresnejší a najkomplexnejší obraz Buberovej recepcie Kierkegaardových myšlienok“ (s. 21).

V druhej kapitole knihy nám autor približuje dejinnofilozofický kontext Buberovho sporu s Kierkegaardom. Z tohto dôvodu mapuje postupné prenikanie povedomia o Kierkegaardovi do germanofónneho sveta, ako aj Buberovo rané oboznamovanie sa s Kierkegaardom a rozsah jeho celkovej znalosti Kierkegaardovho diela. Táto kapitola je zvlášť bohatá na presné faktografické údaje. Okrem iného sa tu dozvieme, že Buber sa prvýkrát oboznámil s Kierkegaardom už v období svojej mladosti v roku 1897 počas štúdií na univerzitách vo Viedni a Lipsku, a teda oveľa skôr v porovnaní s ostatnými mysliteľmi, ktorí sa v Nemecku po prvej svetovej vojne podieľali na rozprúdení diskusie okolo Kierkegarda (s. 43). Šajda sa k tomuto dátumu dostáva dedukciou z Buberovej poznámky z jeho nevelmi známeho článku *A. M. a Constantin Brunner* (1912), kde sa Buber priznáva k pätnásťročnému vplyvu Kierkegarda na jeho vlastné myslenie. Autor nás oboznamuje aj s ďalšími faktmi, ktoré nám približujú šírku Buberových znalostí Kierkegarda, ako aj frekvenciu jeho odkazov na tohto mysliteľa. V Buberových spisoch sa nachádza viac ako päťdesiat odkazov na Kierkegaardovo dielo (z čoho štyri pätiny tvoria odkazy na jeho krátku esej *Jedinec*) a z jeho denníkov cituje dvadsaťštyrikrát. Okrem *Jedinca* cituje Buber štyri ďalšie Kierkegaardove diela, pričom druhým najcitovanejším je spis *Bázeň a chvenie*, zatiaľ čo ostatné tri cituje len ojedinele (s. 60-63). Šajda navyše upozorňuje, že v celom korpuse Buberových diel i jeho korešpondencie nenájdeme ani jednu referenciu na Kierkegaardovo dielo *Skutky lásky*, ktoré je kľúčovým pre pochopenie Kierkegaardovho chápania vzťahu medzi náboženstvom a etikou. Tieto fakty len podčiarkujú nedôslednosť a selektívnosť Buberovho čítania a interpretácie Kierkegarda.

Predmetom tretej, ťažiskovej a najrozsiahlejšej kapitoly knihy je Buberova kritika Kierkegaardovho „náboženského akozmizmu“, ktorú autor odhaľuje a skúma v tých Buberových dielach, v ktorých možno nájsť najviac explicitných referencií na Kierkegaardove diela: *Otázka jedincovi* (1936), *Problém človeka* (1943), *Láska k Bohu a láska k blížnemu* (1945), *O suspenzii etického* (1952), ako aj v centrálnom diele Buberovej dialogickej filozofie *Ja a Ty* (1923), kde sú však prítomné iba v implicitnej forme. Najväčší priestor tu autor prirodzene venuje spisu *Otázka jedincovi*, ktorý obsahuje najviac odkazov na Kierkegarda a ktorý preto charakterizuje aj ako Buberovu „najobsažnejšiu štúdiu o Kierkegardovi“ (s. 74). Autor najprv rozoberá pozitívnu recepciu Kierkegarda v tomto Buberovom spise. Poukazuje na to, že Buber považuje Kierkegaardovu kategóriu *jedinca*, „pre ideový diskurz tridsiatych rokov za mimoriadne aktuálnu a potrebnú“ (s. 75 – pozmenený citát – M. P.). Kierkegard podľa Bubera integroval do kategórie jedinca dva pojmy dôležité pre dialogickú filozofiu: pojem *vzťahu* a pojem *osoby*. Azda najvýstižnejšie zhodnotenie pozitívneho významu Kierkegarda z pohľadu Bubera po jeho dialogickom obrate však nájdeme v jeho liste Hansovi Trübovi z roku 1935, kde „odkazuje na Kierkegarda ako mysliteľa, ktorý najvýznamnejším spôsobom tematizoval problém personácie v modernej filozofii“ (s. 52). V časti, ktorá je venovaná Buberovej negatívnej recepcii Kierkegaardovej kategórie jedinca, autor poukazuje na Kierkegaardovu myšlienku z eseje *Jedinec*, ktorú Buber opakovane cituje: „Každý sa má púšťať do

styku s ‚druhými‘ len opatrne, bytostne sa rozprávať len s Bohom a so sebou samým“ (s. 79). Tento výrok, ako podotýka autor, je podľa Buberu „symbolom problematikosti celej Kierkegaardovej filozofie“ (s. 79), usvedčuje totiž Kierkegaarda podľa Buberovho názoru z náboženského akozmizmu. Jeho príčinu Buber vidí v Kierkegaardovom poňatí exkluzívneho vzťahu jedinca k Bohu, ktorému vraj chýba rozmer inkluzivity, a preto vylučuje bytostný vzťah k druhým. To v konečnom dôsledku vedie k rozkolu medzi náboženstvom a etikou – k náboženskej suspenzii etiky.

Vo štvrtej kapitole sa autor venuje reakciám na Buberovu interpretáciu Kierkegaarda, pričom identifikuje tri základné skupiny tejto „recepcie recepcie“: Do prvej (najpočetnejšej) skupiny radí tie štúdie, „ktoré sa sústreďujú na revíziu Buberovej kritiky a korekcie jeho obrazu Kierkegaarda“ (s. 127). Šajda poukazuje na to, že kriticko-korektívne analýzy Buberovho obrazu Kierkegaarda sa v podstate zhodujú v tom, že Buberovo čítanie Kierkegaarda je selektívne a nekonzekventné. Za reprezentatívne štúdie tejto skupiny Šajda považuje štúdie autorov ako J. L. Halevi, R. L. Perkins, P. Søltoftová, S. H. Bergman, ktoré v tejto kapitole bližšie predstavuje. Do druhej (najmenej početnej) skupiny Šajda radí autorov, ktorí v podstate súhlasia s Buberovou kritickou recepciou Kierkegaarda, ba dokonca ju ešte radikalizujú. Z tejto skupiny Šajda predstavuje štúdie židovských autorov H. Gordona, T. Beyricha a E. Fackenheimu. Do tretej skupiny začleňuje Šajda tie štúdie, ktoré „mapujú príbuznosti medzi Kierkegaardovým a Buberovým myslením“ (s. 144). V rámci tejto skupiny Šajda približuje štúdie R. L. Perkinsa, J. W. Petrasa, M. Oppenheimu a W. W. Berryovej.

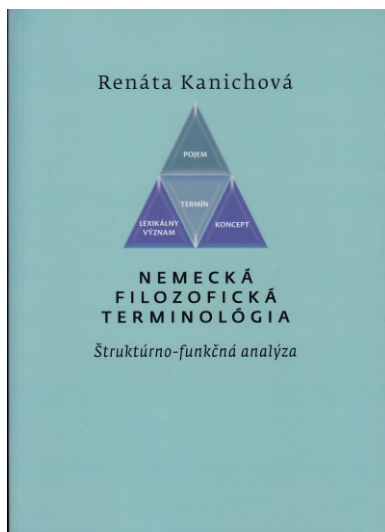
V poslednej piatej kapitole autor oboznamuje slovenského čitateľa s celkom neznámym Buberom, Buberom preddialogického obdobia. Toto obdobie Šajda datuje zhodne s Buberovými komentátormi Paulom Mendesom-Flohrom a Mauricom Friedmanom do roku 1916, teda do roku, v ktorom Buber vďaka konfliktu s Gustavom Landauerom predhodnocuje svoju víziu jedinca a spoločnosti. Šajda však na záver tejto kapitoly argumentuje, že Buberov obrat k dialogickému mysleniu sa neuskutočnil len na základe kritických podnetov od Landauera, ale aj na základe vlastnej dlhoročnej reflexie židovskej spirituálnej tradície, ktorej vrchol videl v chasidizme a ktorý podľa neho „realizoval zásadný prerod od pátosu k étosu, čím sa stal predobrazom Buberovho vlastného myšlienkového prerodu“ (s. 185). Šajda v tejto kapitole odhaľuje viaceré prvky náboženského akozmizmu v Buberovom preddialogickom myslení. V období pred svojím dialogickým obratom sa Buber sústredil predovšetkým na vnútorný svet jednotlivca, na jeho *zážitok*. Najprv bola predmetom jeho záujmu mystika, presnejšie vnútorný život mystika, a náčrt akéhosi akozmického psychologicko-metafyzického spoločenstva (spis *Extatické vyznania*, 1909). Neskôr na pozadí prvej svetovej vojny a pod silným vplyvom tejto dejinnej udalosti v esejach *Pohyb* (1915) a *Heslo* (1916) rozpracováva svoju víziu paticko-kinetického spoločenstva bojujúcich, zjednoteného na základe subjektívneho zážitku vášne, nie spoločného zámeru. Šajda však upozorňuje, v oboch prípadoch je pre Buberovu predstavu spoločnosti preddialogického obdobia charakteristické to, že v nej absentuje bytostný vzťah a etický záväzok voči konkrétnemu druhému človeku a ku komunite. Napriek mnohým týmto cenným informáciám o Buberovom preddialogickom myslení v tejto kapi-

tole úplne absentujú explicitné referencie na Buberovu konfrontáciu s Kierkegaardom, takže táto kapitola len nepriamo korešponduje s hlavnou témou knihy, a preto ju možno považovať skôr za doplnkovú. Tento menší nedostatok sa ukazuje zvlášť citeľne vtedy, keď Šajda prezentuje Buberovu koncepciu paticko-kinetického spoločenstva, ktoré v sebe nesie mnohé znaky blízke Kierkegaardovi a jeho pozitívnej predstave vášnivého ducha (revolučnej) spoločnosti z jeho diela *Dva veky: Literárna recenzia* (známej pod názvom *Súčasnosť*). Pre čitateľa tak zostáva nezodpovedanou otázkou, nakoľko (a či vôbec) bol Buber pri formulovaní svojej myšlienky paticko-kinetického spoločenstva inšpirovaný Kierkegaardom a jeho *Súčasnosťou*.

Keby som mal na záver uviesť atribúty, ktoré knihu Petra Šajdu charakterizujú najvýstižnejšie, povedal by som, že sú to precíznosť a komplexnosť. A skutočne, precíznejšiu prácu z oblasti dejín filozofie by sme v slovenskom prostredí len sotva našli. Preto nie je náhoda, že aj obidvaja vedeckí recenzenti knihy František Novosád a Jana Tomašovičová (úryvky z ich recenzií nájdeme na zadnej strane obalu) zhodne tieto kvality vyzdvihujú. Kniha na každej stránke prezrádza autorovu hlbokú zasvätenosť do témy, jeho širokú znalosť zdrojov a vysoko odborný štýl. Význam tejto publikácie navyše podčiarkuje aj samotný fakt, že je to historicky vôbec prvá monografia na Slovensku venovaná myslieni Martina Bubera. Šajdova kniha je rozhodne hodnotným príspevkom do výskumu dejín modernej filozofie. Aj napriek spomínanému fakt, že jeho kniha nie je primárne zameraná na skúmanie Kierkegaardovho diela, má i z tohto hľadiska svoj nesporný význam. Možno ju totiž smelo radiť medzi knihy, ktoré napomáhajú určiť Kierkegaardovo miesto a jeho význam v dejinách myslenia. Som presvedčený, že Šajdovej knihe by svedčal preklad do niektorého zo svetových jazykov, aby sa tak stala dostupnou širšej, medzinárodnej čitateľskej obci, ktorá by nepochybne ocenila autorovu poctivú, mravčiu prácu v oblasti historickofilozofického výskumu.

Milan Petkanič

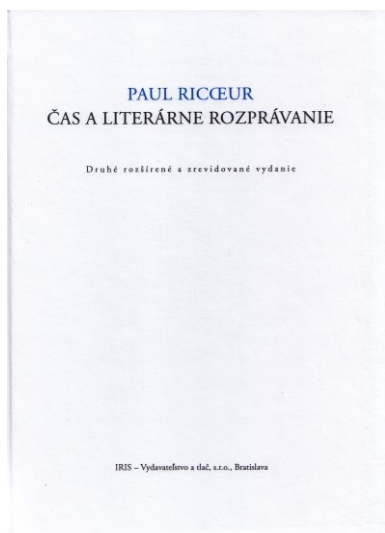
Milan Petkanič
Katedra filozofie FF UCM v Trnave
Nám. J. Herdu 2
917 01 Trnava
Slovak Republic
e-mail: milan.petkanic@gmail.com

Renáta Kanichová: Nemecká filozofická terminológia. Štruktúrno-funkčná analýza. Bratislava: Hronka 2014, 215 s.

Monografia *Nemecká filozofická terminológia. Štruktúrno-funkčná analýza*, ktorá vyšla v decembri 2014, je príspevkom z oblasti aplikovaného terminologického výskumu. Jej predmetom je synchronno-lingvistický výskum filozofickej terminológie s dôrazom na nemeckú filozofickú terminológiu. Konceptná osnova práce, vybudovaná na širšom teoreticko-metodologickom fundamente, je rozvrhnutá do dvoch ťažiskových oblastí, ktoré na pozadí jazykových procesov terminologizácie a determinologizácie prezentujú relevantné činitele funkčnej profilácie filozofických termínov. Prvú oblasť tvorí multiaspektová typológia filozofickej terminológie, v ktorej autorka načrtáva špecifickú, vnútorne diferencovanú povahu filozofických termínov, ako aj faktory, ktoré determinujú ich pojmový, terminologický a významový charakter. Druhou oblasťou je semaziologický výskum – konfrontačná sémantická analýza vybraných nemeckých filozofických termínov 20. storočia

a ich formatívne zhodných pendantov z bežného jazyka zo slovnej zásoby nemeckého spisovného jazyka. Analýza je zacielená na zisťovanie miery sémantickej súvzťažnosti a povahy významovej odlišnosti paralelných lexikálnych jednotiek dvoch subsystémov jazyka.

Paul Ricœur: Čas a literárne rozprávanie. Bratislava: IRIS – Vydavateľstvo a tlač, s.r.o. 2014, 265 s.

Autor je popredný súčasný kresťanský orientovaný filozof (1913 – 2005), ovplyvnený fenomenológiou, štrukturalizmom a hermeneutikou. V tomto diele analyzuje stváranie času fikčným rozprávaním a v ňom čas z hľadiska teoreticko-naravného a filozoficko-hermeneutického. Analýza sa začína premenami tvorby zápletky, pokračuje štrukturalistickými „logickými“ modelmi, hrami s časom na základe dialektiky vypovedania a výpovede a napokon otvorením fikcie imaginárnym svetom. Dospieva tak k vzácnej syntéze, v ktorej sú zohľadnení nielen u nás v rôznej miere známi západní štrukturalisti a semiotici (A. J. Greimas, W. Booth, C. Bremond, E. Benveniste, G. Genette, S. Chatman), ale aj ruskí formalisti (V. Propp, M. Bachtin, J. Lotman, B. Uspenskij). Špecifický ráz fiktívneho času je ilustrovaný rozbormi textov W. Woolfovej, T. Manna a M. Prousta, ktoré možno pokladať v prístupe k literárnemu umeleckému dielu za vzorové. Dielo, ktoré je druhým, rozšíreným a zrevidovaným vydaním prekladu tohto Ricœurovho diela z francúzštiny do slovenčiny (písal a uverejňoval aj po anglicky), je určené literárnym vedcom, historikom a kritikom, ďalej filozofom, študentom literatúry a filozofie, ale bude poučným a inšpiratívnym čítaním aj pre širšiu verejnosť.